

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

А.А. Гребеннікова, кандидат економічних наук, асистент

*Т.А. Дзюба, аспірант**

На основі узагальнення існуючих досліджень визначено сутність продовольчої безпеки й основні принципи її формування, а також розглянуто можливі внутрішні та зовнішні загрози і заходи щодо їх попередження.

Продовольча безпека, агропромисловий комплекс, продукти харчування, незалежність, самозабезпеченість, доступність, якість.

Постановка проблеми. Формування продовольчої безпеки, як системи життєзабезпечення країни є визначальним для економічної й національної безпеки. Вона об'єктивно виступає найбільш чутливим складником та індикатором соціально-економічної ситуації, оскільки будь-які негативні процеси в продовольчому забезпеченні населення викликають масове невдоволення, яке може мати загрозливі наслідки.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання продовольчого ринку і продовольчої безпеки ґрунтовно розкрито у працях таких вчених, як В.С. Балабанов, О.В. Березін, О.М. Борисенко, О.М. Варченко, В.П. Галушко, О.І. Гойчук, Є.М. Кирилюк, О.М. Чечель, О.В. Шубравська, В.В. Юрчишин та ін. Розроблено також ряд державних нормативно-правових актів, серед яких Державна цільова програма розвитку українського села до 2015 року та Закон України «Про продовольчу безпеку України».

Проте внаслідок світових трансформаційних та інтеграційних процесів питання продовольчої безпеки набуває особливої актуальності, що зумовлює необхідність продовжувати та поглиблювати дослідження.

Мета дослідження – на основі узагальнених існуючих досліджень визначити сутність продовольчої безпеки, а також розглянути можливі внутрішні і зовнішні загрози та заходи щодо їх попередження.

Виклад основного матеріалу. У вітчизняних нормативно-правових актах продовольчу безпеку держави трактовано як соціально-економічний та екологічний стан у державі за якого всі її громадяни стабільно й гарантовано забезпечені продовольством належної якості та кількості, необхідних для забезпечення раціонального харчування [1].

В економічній літературі не запропоновано загальновизнаного тлумачення поняття “продовольча безпека”. Наприклад, О.І. Гойчук вважає, що в широкому розумінні продовольча безпека – це стан економіки, а у вузькому – гарантована здатність держави задовольняти потреби насе-

*Науковий керівник – доктор економічних наук, професор, акад. НААН В.К. Терещенко

лення в особі кожного громадянина продуктами харчування в необхідному обсязі, асортименті і якості на рівні, що забезпечує здоров'я та інтелектуальний розвиток особи, на принципах самозабезпечення основними базовими продуктами та їх економічної і фізичної доступності, незалежно від впливу внутрішніх і зовнішніх чинників [3]. За визначенням О. М. Варченко, продовольча безпека – офіційно прийняте у міжнародній практиці поняття, що використовується для характеристики стану продовольчого ринку країни або групи країн, а також світового ринку [4]. О.В. Березін вважає, що продовольчу безпеку слід розглядати як складову економічної безпеки країни, умовами якої є насамперед фізична достатність та економічна доступність необхідної кількості та асортименту продуктів харчування [5]. Крім безперервного надходження продовольства належної якості, що відповідає платоспроможному попиту, він наголошує, що однією з важливих умов продовольчої безпеки країни є задоволення переважної частини потреб споживачів за рахунок національного виробництва.

Внаслідок значної залежності економіки України і пострадянських держав від імпорту продовольчих товарів і сировини для їх виробництва, у сучасній науковій літературі з'явилося тлумачення поняття продовольчої безпеки як продовольчої незалежності або здатність агропромислового комплексу самостійно забезпечувати виробництво, зберігання, переробку і забезпечення громадян країни основними видами продовольства в кількості і асортименті, необхідних для активного, здорового життя.

На наш погляд, в існуючих визначеннях терміна продовольчої безпеки більшу увагу слід приділити такому чиннику як самозабезпеченість основних потреб населення. Але нинішня ситуація в нашій державі свідчить про те, що у нас, на жаль, це забезпечується на низькому рівні.

Як переконує світовий досвід, країна зберігає свою незалежність, якщо частка імпорту до внутрішнього споживання коливається в межах 20-25%. Тут існує об'єктивне обмеження, пов'язане з тим, що незалежності можна досягнути тільки по тих видах продовольства, для виробництва яких існують прийнятні біокліматичні умови. В Україні ж частка імпорту постійно зростає навіть на ті види продукції, які можливо виробляти в нашій країні. Так, за даними Асоціації "Український клуб аграрного бізнесу", картопля в Україну надходить з Єгипту та Нідерландів, капуста – з Польщі та Македонії, помідори – з Туреччини, цибуля – з Єгипту та Польщі, морква і столовий буряк – з Польщі та Нідерландів.

Забезпечення продовольчої безпеки держави передусім залежить від належного розвитку сільського господарства, що дасть змогу зменшити обсяги імпортних поставок продовольчих товарів та подолати кризу в АПК. Сільськогосподарський потенціал відповідно до проекту «Комплексної програми підтримки розвитку українського села на період до 2015 року», без сумніву, є основою зростання національного доходу і забезпечення продовольчої безпеки країни. Аграрний сектор забезпечує продовольчу безпеку та продовольчу незалежність країни, формує її 17-18% валового внутрішнього продукту [2].

Наступним принципом продовольчої безпеки є фізична та економічна доступність повноцінного набору харчових продуктів у будь-яку пору року для всіх верств населення. У структурі бюджету європейських країн продукти харчування не перевищують 30% споживчого кошика, тоді ж як в Україні – понад 50%. Ціни постійно зростають, а мінімальна зарплата становить лише 1134 грн. Населення, яке живе на доходи нижче за прожитковий мінімум, налічується 9,5 млн осіб, а кількість безробітних, за даними Міжнародної організації праці, в Україні становить 1,7 млн.

Якість продуктів харчування на вітчизняних ринках теж потребує поліпшення. За даними дослідницької компанії The Economist Intelligence Unit Україна посіла 44 місце в рейтингу країн за якістю харчових продуктів. Незважаючи на постійне декларування руху України до Європейського Союзу та існування досить розвинутої системи стандартизації, метрології і сертифікації, багато підприємств харчової промисловості мають низький рівень матеріально-технічної бази, незадовільний санітарно-технічний стан, наслідком чого є виробництво низькоякісної продукції, а також ввезення імпортованих харчових продуктів і продовольчої сировини сумнівної якості. Як свідчить світова практика, ефективний і прозорий контроль за якістю продукції здійснює єдиний компетентний орган. У нашій державі дотепер цим питанням займалися відразу чотири міністерства, а саме: Міністерство охорони здоров'я, Міністерство аграрної політики та продовольства, Міністерство екології та природних ресурсів і Міністерство економічного розвитку і торгівлі. Наразі вітчизняне законодавство перебуває у стані реформування, контроль якості та безпечності продуктів харчування у повному обсязі здійснюватиме єдиний компетентний орган на основі Державної ветеринарної та фітосанітарної служби України.

Повноцінну систему продовольчої безпеки можна побудувати на базі національного АПК, здатного забезпечувати населення країни продуктами харчування на постійній основі, фізичну і економічну доступність у необхідній кількості та асортименті продовольства відповідної якості для всіх категорій населення, захищеність вітчизняного виробника продовольчих товарів від імпоротної залежності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Продовольча безпека держави є комплексним поняттям, яке можна розглядати в таких аспектах: кількісному – забезпечення населення продукцією в необхідній кількості; якісному – задоволення потреби в безпечних для здоров'я, корисних продуктах; соціально-економічному – платоспроможність усіх груп населення продовольства для належного забезпечення життєдіяльності. Продовольча безпека охоплює багато економічних і соціальних аспектів, тому є не лише проблемою агропромислового сектору, а й макроекономічною, пов'язаною з ефективністю громадського виробництва, раціональною зайнятістю і рівнем життя населення, тощо. Тому для належного забезпечення населення продовольчими товарами необхідний комплексний підхід, який передбачає не тільки вдосконалення агропромислового виробництва, але і підвищення соціальних стандартів, сприяння розвитку приватних форм виробництва, а отже – збільшення прибутків населення та рівня життя.

Список літератури

1. Закон України «Про продовольчу безпеку України». Дані з Веб-сторінки. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF6GI01A.html.
2. Державна цільова програма розвитку українського села до 2015 року. Дані з Веб-сторінки. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-p>.
3. Гойчук О.І. Продовольча безпека / О.І. Гойчук. – Житомир: Полісся, 2004. – 347 с.
4. Варченко О.М. До питання поєднання державного і ринкового регулювання продовольчої безпеки / О.М. Варченко // Економіка України. — 2004. — №7. — С. 53–59.
5. Березін О.В. Проблеми формування продовольчого ринку України: моногр. / О.В. Березін. – К.: Вища шк., 2002. – 212 с.

На основе обобщения существующих исследований определены сущность продовольственной безопасности и основные принципы ее формирования, а также рассмотрены возможные внутренние и внешние угрозы и меры их предупреждения.

Продовольственная безопасность, агропромышленный комплекс, продукты питания, независимость, самообеспечение, доступность, качество.

On the basis of the generalized existent researches certainly essence of food safety and basic principles of its forming, and also possible internal and external threats and measures of their warning are considered.

Food safety, agroindustrial complex, food stuffs, independence, material well-being, availability, quality.